

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

วิชาในหมวดสังคมศึกษาอันประกอบด้วย วิชาหน้าที่พลเมือง ตีลธรรม ภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์ นั้น จัดได้ว่าวิชาประวัติศาสตร์มีความสำคัญมากที่สุด ดัง James High ไทกลาวไว้ว่า "เวลาประมาณ 3 ใน 4 ของการสอนสังคมศึกษาในโรงเรียนมัธยมในสหรัฐอเมริกาจะเป็นการสอนประวัติศาสตร์"¹ ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะวิชาประวัติศาสตร์ช่วยให้เข้าใจสังคม² หรืออย่างที่ วิล พรมคูปต์ ไคสรูปไว้ในวิทยานิพนธ์เรื่อง "วิธีสอนประวัติศาสตร์ให้เป็นที่สนใจแก่นักเรียนชั้นมัธยมปลาย" เมื่อปี พ.ศ. 2495 ว่า

1. การเรียนประวัติศาสตร์ทำให้รู้จักนิสัยใจคอมนุษย์ มีความสำคัญต่อการสร้างมนุษยสัมพันธ์
2. การเรียนประวัติศาสตร์ทำให้เกิดความคิด เห็นการณ์ ข้างหน้า โลกหมุนไปแต่ของวงกลับมาทางเดิมสักวันหนึ่ง ประวัติศาสตร์ก็ย่อมต้องซ้ำรอยเสมอ (History repeats itself) การเรียนประวัติศาสตร์ควรบูรณาทำให้อยากเอา อย่าง จิตใจวิ่งโอนไปทางคนนั้น ๆ
3. รุณห์ ความฉลาด ความสามารถของคน นำมาใช้ ประโยชน์ได้มาก รัฐบุรุษส่วนมากต้องเรียนรู้อะไรบ้าง ประวัติศาสตร์ บุคคลสำคัญ ๆ จะได้นำมาปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้นเหมาะสมกับเหตุการณ์

¹James High. Teaching Secondary School Social Studies, (New York : John Wiley & Sons, Inc., 1967), p. 209.

²Edgar Bruce Wesley, Teaching Social Studies in High Schools (3rd ed., Boston : D.C. Heath and Company, 1950),p. 163.

4. สอนให้เราเห็นแก่ตัวน้อยลง เพราะได้เห็นคนอื่นที่เสียสละมาแล้ว ใ้รับผลจากความดีนั้น

5. ทำให้มีความรูกว้างขวาง เพราะเป็นวิชาที่ให้ความรู้รอบตัว จะเรียนวิชาใดก็ตามต้องสัมพันธ์กับความเป็นมาของวิชานั้น ๆ เสมอ ประวัติศาสตร์จึงเกี่ยวข้องกับการเรียนวิชาอื่น ๆ มาก

6. สอนให้เรารู้จักสังเกต รู้จักหาเหตุผลมาเปรียบเทียบวิจารณ์ได้ เราสามารถนำเอาเหตุการณ์ในอดีตมาเปรียบเทียบ กับเหตุการณ์ปัจจุบันเป็นบทเรียนในการดำเนินชีวิตต่อไป

7. เป็นวิชาที่แสดงวิวัฒนาการของมนุษย์ให้เราทราบได้

8. ประวัติศาสตร์สอนจริยศึกษาให้แก่ชนรุ่นหลังได้ มีตัวอย่างทั้งดีและชั่วทำให้คนได้คิด

9. เป็นวิชาที่ฝึกไหวพริบให้ใคร่สมอง

10. ปลูกฝังความรักชาติ ความเห็นใจ ความเข้าใจระหว่างเพื่อนมนุษย์³

ในแง่ความสนใจที่นักเรียนมีต่อวิชาในหมวดสังคมศึกษา วิชาประวัติศาสตร์ก็ได้รับคะแนนนิยมมากที่สุด ดังจะเห็นได้จากการศึกษาของบรรดาท่านผู้รู้หลายท่าน

ปี 2512 วันเพ็ญ เบ็ญจพงษ์ ได้ทำการสำรวจความสนใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ในจังหวัดพระนคร โดยศึกษาจากโรงเรียนรัฐบาลและโรงเรียนราษฎร์ 6 โรงเรียน ที่มีต่อวิชาสังคมศึกษาพบว่า วิชาที่นักเรียนชอบมากที่สุด ในหมวดสังคมศึกษาได้แก่วิชาประวัติศาสตร์ รองลงมาคือ ภูมิศาสตร์ กีฬารวม และวิชาหน้าที่พลเมืองตามลำดับ⁴

³ วิไล พรหมคุปต์, "วิธีสอนประวัติศาสตร์ให้เป็นที่น่าสนใจแก่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2495), (พิมพ์ที่คัด), หน้า 33.

⁴ วันเพ็ญ เบ็ญจพงษ์, "ความสนใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดพระนครที่มีต่อวิชาสังคมศึกษา" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2512), (พิมพ์ที่คัด), หน้า 42.

และในปีเดียวกันนั้นเอง สุกัญญา อารีกุล ก็ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา ปีการศึกษา 2510 ได้พบว่า

นักเรียนกลุ่มใหญ่ที่สุดชอบเรียนวิชาประวัติศาสตร์โดยคิดเป็นอัตราส่วนตามลำดับความชอบมากน้อยดังนี้

วิชาประวัติศาสตร์	ชอบเรียนคิดเป็นร้อยละ	46.5
วิชาภูมิศาสตร์	ชอบเรียนคิดเป็นร้อยละ	32.5
วิชาหน้าที่-ศีลธรรม	ชอบเรียนคิดเป็นร้อยละ	8.5
วิชาศีลธรรม	ชอบเรียนคิดเป็นร้อยละ	5
วิชาภูมิ-ประวัติศาสตร์	ชอบเรียนคิดเป็นร้อยละ	4.5
วิชาประวัติศาสตร์-หน้าที่	ชอบเรียนคิดเป็นร้อยละ	3
วิชาหน้าที่พลเมือง	ชอบเรียนคิดเป็นร้อยละ	3.5

สำหรับวิชาในหมวดสังคมศึกษาที่นักเรียนชอบน้อยที่สุด มีดังนี้

วิชาประวัติศาสตร์	คิดเป็นร้อยละ	14.5
วิชาภูมิศาสตร์	คิดเป็นร้อยละ	23.5
วิชาหน้าที่พลเมือง-ศีลธรรม	คิดเป็นร้อยละ	18
วิชาภูมิ-ประวัติศาสตร์	คิดเป็นร้อยละ	0.5
วิชาศีลธรรม	คิดเป็นร้อยละ	12
วิชาหน้าที่พลเมือง	คิดเป็นร้อยละ	31 ⁵

พณี แสงกิจ ได้แสดงความคิดเห็นและข้อค้นพบในเรื่องนี้ไว้เช่นกันว่า

วิชาในหมวดสังคมศึกษาที่นักเรียนกลุ่มใหญ่ที่สุด คือร้อยละ 43.61 ชอบมากที่สุด คือวิชาประวัติศาสตร์ ในจำนวนนักเรียนกลุ่มนี้เป็นนักเรียนแผนกวิทยาศาสตร์ ในโรงเรียนสหศึกษา สูงสุดคือร้อยละ 48.84 ที่มีจำนวนใกล้เคียง รองลงมาเล็กน้อย

⁵สุกัญญา อารีกุล, "การศึกษาเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาสังคมศึกษาในโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา ปีการศึกษา 2510" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรบัณฑิต, 2512) (พิมพ์ที่), หน้า 21-22.

คือ นักเรียนแผนกวิทยาศาสตร์ในโรงเรียนหญิง ร้อยละ 48.76 และนักเรียนศิลปโรงเรียนสหศึกษาอีกร้อยละ 48.65⁶

นอกจากบุคคลดังกล่าวแล้วข้างต้น ในปี พ.ศ. 2510 สุภาณี โศทรจรัส ได้ทำการวิจัยเรื่อง "แนวความคิดเกี่ยวกับการปรับปรุงการสอนวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น" ก็ได้พบว่า

นักเรียนกลุ่มใหญ่คือร้อยละ 46.95 ชอบวิชาประวัติศาสตร์มากที่สุด รองลงมาคือ นักเรียนร้อยละ 27.10 ชอบวิชาภูมิศาสตร์ นักเรียนกลุ่มน้อยที่สุดชอบวิชาหน้าที่พลเมือง วิชาที่นักเรียนกลุ่มใหญ่ คือร้อยละ 35.9 ชอบน้อยที่สุด คือวิชาหน้าที่พลเมือง รองลงมาคือ นักเรียนร้อยละ 26.6 ชอบวิชาศีลธรรมน้อยที่สุด นักเรียนกลุ่มน้อยไม่ชอบวิชาประวัติศาสตร์ คือร้อยละ 24.70⁷

ผลของการวิจัยเท่าที่ได้ทำมาเกี่ยวกับวิชาในหมวดสังคมศึกษาปรากฏว่า ทุกคนลงความเห็นพ้องกันว่า วิชาประวัติศาสตร์เป็นวิชาที่ได้รับความสนใจจากนักเรียนมากที่สุด นักเรียนส่วนใหญ่ชอบที่จะเรียนวิชาประวัติศาสตร์มากกว่าวิชาอื่น ๆ ในหมวดเดียวกัน อย่างไรก็ตามการวิจัยของหลาย ๆ คนจะออกมาในแง่ที่สนับสนุนความสำคัญของวิชาประวัติศาสตร์ และนักเรียนที่ตอบข้อสอบถามให้ความเห็นว่า วิชาที่น่าสนใจและมีประโยชน์ แต่จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า การสอนวิชาประวัติศาสตร์มิได้บรรลุวัตถุประสงค์ของวิชาเลย

⁶พาณี แสงกิจ, "แนวความคิดเกี่ยวกับการปรับปรุงการสอนวิชาสังคมศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย" (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต แผนกมัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2510) (พิมพ์คัด), หน้า 227.

⁷สุภาณี โศทรจรัส, "แนวความคิดเกี่ยวกับการปรับปรุงการสอนวิชาสังคมศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น" (วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต แผนกมัธยมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2510) (พิมพ์คัด), หน้า 317.

ในปี 2504 ทางชาวซีเรีย ปาเทอเรีย ได้ทำการศึกษาเรื่อง "การใช้อุปกรณ์
ในการสอนประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1" พบว่า

การสอนไม่ได้บรรลุวัตถุประสงค์ที่จะให้มีความรู้ ความเข้าใจ
ในความเป็นมาในอภิศทางสังคม ทางวัฒนธรรม และสภาพ -
ปัจจุบันทางการเมือง ซึ่งชนแต่ละชาติได้สร้างสมกันมาตามประวัติ
ศาสตร์ของชาตินั้น ๆ⁸

นักการศึกษาได้ทำการค้นคว้าและสรุปประมวลเหตุของความ
ล้มเหลวไว้โดยดังนี้ คือ

1. อุปกรณ์คนควา และนำความรู้เพิ่มเติมมีไม่พอ
2. ที่มีอยู่ก็ไม่เขาระดับมาตรฐาน
3. ทักษะที่ครูผู้สอนมีต่อการใช้อุปกรณ์ บางคนไม่ชอบใช้
เพราะว่าเสียเวลา ทำให้สอนไม่ทันหลักสูตร ไม่เห็น
คุณค่า เห็นว่าหมดเปลืองโดยใช่เหตุ⁹

เค็มสิริ บุญยสิงห์ และ Maurice A. McGlasson ที่ปรึกษา
ทางด้านมัธยมศึกษา วิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร ได้กล่าวถึงทัศนคติของครู
โรงเรียนมัธยมในประเทศไทยต่อการใช้อุปกรณ์การสอนไว้อย่างน่าฟังว่า

บ่อยทีเดียว เมื่อพูดถึงอุปกรณ์การสอน ครูไทยมักจะคิดถึงแต่
เครื่องฉายภาพขามติระนะ ภาพยนตร์ ฟิล์มสตริป วิทนู เทป -
บันทึกเสียง แผนภาพ ซึ่งแน่นอน ถ้าหากโรงเรียนมัธยมใน
ประเทศของเราจะมีสิ่งเหล่านี้ใดก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง
แต่ในเวลาเดียวกัน การสอนที่ดีก็อาจทำได้โดยไม่ต้องอาศัย
สิ่งทั้งปวงที่กล่าวมาแล้ว หากครูผู้สอนทั้งอุปกรณ์สามารถ
จะหาได้ และสร้างได้โดยใช่ค่าใช้จ่ายแต่เพียงเล็กน้อย¹⁰

⁸⁻⁹ซีเรีย ปาเทอเรีย, "การใช้อุปกรณ์ในการสอนประวัติศาสตร์ ชั้นมัธยมศึกษา
ปีที่ 1" (วิทยานิพนธ์ครุศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2504) (พิมพ์ดีด),
หน้า ก., หน้า 45.

¹⁰เค็มสิริ บุญยสิงห์, A Changing Secondary Education in Thai
Culture, (McGlasson Bangkok = No. pub., 2501 ?), 40-41.

เนื่องจากครูที่สอนมีความเข้าใจและทัศนคติที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับอุปกรณ์การสอน ดังกล่าวข้างต้น จึงในการสอนวิชาประวัติศาสตร์ครูมักจะสอนกันโดยใช้แต่วิธีบรรยาย ประการเดียว อันทำให้การสอนวิชาที่น่าสนใจ มีชีวิตชีวาต้องล้มเหลวลง ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของการสอนประวัติศาสตร์ตามที่ระบุไว้ในหลักสูตรว่า "ให้มีความรู้ ความเข้าใจ ในความเป็นมาในอดีต ทางสังคม ทางวัฒนธรรม และสภาพปัจจุบันทางการเมือง ซึ่งชนแต่ละชาติได้สร้างสมกันมา ตามประวัติศาสตร์ของชาตินั้น ๆ"¹¹

การสอนวิชาประวัติศาสตร์ในโรงเรียนต่าง ๆ ที่ใช้แต่วิธีการบรรยายแต่อย่าง เดียว จึงนอกจากจะไม่บรรลุวัตถุประสงค์ของวิชาประวัติศาสตร์ดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังเป็นการทำลายความสนใจของเด็กนักเรียนและความน่าสนใจของตัววิชานี้อีกโศกหนึ่ง ค่าย เหมือนอย่างที Maurice P. Moffatt ได้กล่าวไว้ว่า

น่าเสียดายที่วิชาซึ่งน่าสนใจ มีชีวิตชีวา และเปิดเผยให้เห็น ความจริง เรื่องราวที่ประหลาดในอดีต เช่น วิชาประวัติศาสตร์นี้มักจะถูกสอนอย่างแห้งแล้ง และอย่างไม่มี ความหมาย อันทำลายความสนใจตามธรรมชาติของผู้เรียน¹²

เนื่องจากผู้วิจัยมีความสนใจในการปรับปรุงการสอนวิชาประวัติศาสตร์ไทยระดับ มัธยมศึกษาตอนต้นให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพราะอย่างทีนางสาวซีริน ปาเทอเรีย ได้ กล่าวไว้ว่า

ประวัติศาสตร์ไทยเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับชาติของเราเอง ทุกคนควรมีความรู้อย่างถูกต้องว่า ในสมัยก่อนบรรพบุรุษไทย ได้ทำอะไรไว้อย่าง ชนบธรรมเนียมนิยมประเพณี วัฒนธรรม ทั้งเดิมเป็นมาอย่างไร คนสำคัญมีใครบ้าง การเรียนรู้เรื่อง ราวในอดีตเท่ากับเป็นการสร้างความเจริญในอนาคต¹³

¹¹กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น, (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2509), หน้า 14.

¹²Maurice P. Moffatt, Social Studies Instruction, (Englewood cliffs, New Jersey: Prentice-Hall, Inc., 1963), p. 176.

¹³ซีริน ปาเทอเรีย, งานชิ้นเดิม, หน้า 47.

ฉะนั้น เพื่อจะปรับปรุงวิธีการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัย จึงใคร่ขอเสนอแนวความคิดในการใช้แหล่งความรู้ชุมชนเพื่อประโยชน์ในการสอนวิชา ประวัติศาสตร์ไทย ซึ่งตามแนวความคิดแผนใหม่ถือว่า ชุมชนเป็นห้องปฏิบัติการของการ เรียนรู้ (laboratory of learning) ทั้งนี้เพราะชุมชนมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ อย่างมากมาย นอกจากนี้ธรรมชาติแวดล้อมทั้งที่มีชีวิต และไม่มีชีวิต สถาบันต่าง ๆ ตลอดจนบุคคลผู้มีความรู้ในเรื่องหนึ่งเรื่องใดโดยเฉพาะล้วนแต่เป็นแหล่งความรู้ที่มี ประโยชน์อย่างมาก ถ้าหากครูจะรู้จักใช้มาประกอบการสอนเพื่อจัดประสบการณ์ให้แก่ เด็กนักเรียนทั้งประสบการณ์ตรงและประสบการณ์แทน การจัดประสบการณ์ตามการเรียน ให้แก่นักเรียนเป็นสิ่งสำคัญ เพราะจะทำให้นักเรียนได้พบเห็น ได้ศึกษาจากสถานที่เป็นจริง ซึ่งมีอยู่ในชุมชนนั้น นอกจากนี้ยังช่วยส่งเสริมทักษะต่าง ๆ และพัฒนาทัศนคติที่พึงปรารถนา อันจะเป็นผลให้นักเรียนได้เจริญงอกงามในทุกด้านสมดังวัตถุประสงค์ของการศึกษา

นอกจากจะช่วยในการเรียนการสอนแล้ว แหล่งความรู้ชุมชนยังเป็นที่หาได้ ไม่ยากนักหากครูผู้สอนมีความสนใจ และยังไม่ทำให้หมดเปลืองมากด้วย ครูทุกคนจะ สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ผู้วิจัยมีความสนใจในวิธีการใช้แหล่งความรู้ชุมชน ในการสอนประวัติศาสตร์ไทย และมีความมุ่งหมายที่จะได้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับขอบเขต ตลอดจนลักษณะของการใช้แหล่งความรู้ชุมชนเพื่อประกอบการสอนวิชาประวัติศาสตร์ไทย และมุ่งจะได้ทราบถึงปัญหาและผลในการใช้แหล่งความรู้ในชุมชนเพื่อประกอบการสอนวิชา ประวัติศาสตร์ไทยในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 เท่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันในโรงเรียนราษฎร์ รัฐบาล ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดนครหลวงกรุงเทพมหานคร

เหตุผลที่เลือกศึกษาการสอนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ก็เพราะได้พิจารณา หลักสูตรในชั้นนี้แล้ว ปรากฏว่าเป็นตอนที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ในสมัยอยุธยาทั้งสิ้นในแง่ แຕ่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ความเจริญของไทยสมัยศรีอยุธยา ทางนิคศาสตร์ ศิลปะ วรรณคดี และศาสนา
2. เหตุการณ์สำคัญสมัยพระนเรศวร และพระนารายณ์มหาราช
3. เหตุการณ์ตอนปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา

จึงกล่าวได้ว่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นชุมชนในประวัติศาสตร์ก่อนนี้โดยแท้จริง ผู้วิจัยจึงสนใจใคร่รู้ว่า ครูในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งความรู้ชุมชนในการสอนอย่างไรเพียงไร เมื่อเปรียบเทียบกับครูในจังหวัดนครหลวง - กรุงเทพมหานคร ซึ่งไม่ได้อยู่ในชุมชนของประวัติศาสตร์ก่อนนี้ประการหนึ่ง นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังมีความสนใจจะศึกษาสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักเรียนในทั้งสองชุมชนภายใต้การสอนของครูในทั้งสองจังหวัดอีกประการหนึ่งด้วย

งานด้านการเขียนและการวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

นักการศึกษาหลายท่าน เช่น John Amos Comenius และ Joseph J. Weber ได้กล่าวว่า ในการสอนที่คึกคักครูจะต้องพยายามให้เด็กได้มีประสบการณ์ตรงกับสิ่งที่ตนเรียนให้มากที่สุด วิธีการแบบเก่า คือการบรรยายแต่อย่างเดียวนั้นใช้ไม่ได้ในการสอนแผนใหม่ ครูต้องให้นักเรียนได้เรียนรู้โดยอาศัยประสาทสัมผัสทั้ง 5 อันได้แก่ หู ตา จมูก ลิ้น และร่างกาย ถ้าหากได้ไม่ครบทุกทาง ก็ควรโดยอย่างน้อย 2 ทาง คือทางตาและหู เพราะการที่เด็กได้เห็น ได้ยินสิ่งต่าง ๆ จะเป็นวิธีที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งนั้น ๆ ได้ดีกว่าการอ่านจากตำราแต่เพียงอย่างเดียว เหมือนดังสุภาษิตไทยที่ว่า "สิบปากว่าไม่เท่าตาเห็น สิบตาเห็นไม่เท่ามือคลำ" หรืออย่างที่ชาวจีนว่า "การเห็นเพียงครั้งเดียวจะมีค่ายิ่งกว่าการบอกเล่าถึง 10 ครั้ง"

Edgar B. Wesley & Stanley P. Wronski ซึ่งเป็นผู้สนใจในเรื่อง การสอนสังคมศึกษาก็ได้สนับสนุนความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ในหนังสือ Teaching Social Studies in High School โดยกล่าวว่า การเห็นเป็นประสาทสัมผัสที่สำคัญที่สุดซึ่งคนเราจะได้ประสบการณ์¹⁴

¹⁴ Edgar B. Wesley & Stanley P. Wronski, Teaching Social Studies in High School (4th ed. Boston: D.C. Heath and Company, 1958), p. 163.

แต่ในการสอนประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นในอดีตกาลผ่านมาแล้ว ครูไม้อาจจะนำนักเรียนไปมีประสบการณ์ตรงกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมาแล้วได้ ฉะนั้น ในการสอนครูจำต้องหาสิ่งชดเชยประสบการณ์ที่ขาดหายไป โดยการจัดให้เด็ก ได้มีประสบการณ์รอง หรือประสบการณ์แทน (Indirect หรือ Substitute Experiences) ซึ่งนักการศึกษาได้เสนอให้ใช้อุปกรณ์การสอนเป็นเครื่องช่วย เพราะ อุปกรณ์จะนำอดีตมาสู่ปัจจุบัน จะช่วยให้การเรียนรู้สิ่งที่ย่านไปแล้วเป็นจริงเป็นจังขึ้น คือ ทำให้อดีตเป็นจริง (make the past real) และจะว่าไปแล้ว อุปกรณ์การสอนมีมาก ครูพอจะหามาประกอบเรื่องราวที่สอนอยู่ได้ไม่ยากเย็นนัก แต่ทว่าครูมักจะมองข้ามไปเสีย ไปนึกถึงแต่อุปกรณ์ที่มีราคาแพงหรือหาได้ยาก เช่น เทป แผ่นเสียง ฟิล์มสตริป ฯลฯ โดยมองข้ามความจริงที่ว่า ชุมชนมนุษย์เป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญที่สุด ด้วยเหตุที่ชุมชนมนุษย์ เป็นแหล่งรวมของการเปลี่ยนแปลงที่มีมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้ เพราะชุมชนมีความสืบเนื่องมาจากอดีต เป็นแหล่งความรู้หลายอย่างที่ครูจะนำมาใช้ ให้เกิดประโยชน์ทางการสอนได้มากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นแหล่งความรู้ที่เป็นวัตถุ แหล่งความรู้ทางจิตวิทยา การที่ครูไม่นำเอาแหล่งความรู้ชุมชนมาใช้ในการสอนเรียกว่า ครูได้มองข้ามสิ่งที่มีคุณค่ายิ่งไปอย่างน่าเสียดายที่สุด เพราะการใช้แหล่งความรู้ชุมชนมี ประโยชน์หลายประการ ดังต่อไปนี้

1. การใช้แหล่งความรู้ชุมชนช่วยให้เด็กเจริญงอกงาม และมีประสบการณ์ตาม ความมุ่งหมายของการศึกษา

2. การใช้แหล่งความรู้ชุมชนช่วยให้เด็กเรียนได้ผลดี เรียนได้ง่าย เพราะ สอดคล้องกับหลักการที่ว่า เด็กจะเรียนได้ดีถ้าได้เรียนจากของจริง

3. การใช้แหล่งความรู้ชุมชนช่วยให้หลักสูตรมีความหมายและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

4. การใช้แหล่งความรู้ชุมชนช่วยให้บทเรียนสนุกสนาน น่าสนใจและมีผลในทาง

ปฏิบัติ

5. การใช้แหล่งความรู้ชุมชนช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับทักษะทางสังคม ในสภาพการณ์ที่เป็นจริง

6. การใช้แหล่งความรู้ชุมชนช่วยให้นักเรียนได้เรียนรู้ ก่อให้เกิดความเข้าใจ และความซาบซึ้งในคุณค่าของชุมชน

7. การใช้แหล่งความรู้ชุมชนช่วยปลูกฝังความปรารถนาจะปรับปรุงชุมชนใน ตัวเด็ก

8. การใช้แหล่งความรู้ชุมชนช่วยให้เด็กได้รับความรู้ที่เป็นประโยชน์มากขึ้น¹⁵ ในปี 2507 โรจัน กุลยากร ได้สรุปถึงประโยชน์ของการเรียนจากแหล่ง ความรู้ชุมชนว่า

1. ทำให้บทเรียนมีความหมายแก่นักเรียนยิ่งขึ้น ทั้งนี้ก็เพราะนักเรียนได้เรียน จากสภาพจริง

2. ทำให้การเรียนเป็นไปอย่างมีชีวิตจิตใจ เพราะว่ามีสิ่งกระตุ้น และเร้า ความสนใจ ทำให้ไม่เบื่อหน่าย

3. ทำให้เข้าใจบทเรียนได้ง่ายขึ้น และจะฝังแน่นในความทรงจำ เพราะว่าเป็น การเรียนที่ได้ผ่านประสาทหลายทางด้วยกัน

4. ช่วยประหยัดเวลาในการสอน

5. ทำให้นักเรียนได้เจริญงอกงาม ทั้งทางด้านความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ ความสามารถ และทัศนคติที่พึงปรารถนาไปพร้อม ๆ กัน¹⁶

ถึงแม้ว่าแหล่งความรู้ชุมชนจะมีประโยชน์อย่างมากในทางการสอน แต่หากว่า ครูไม่ได้นำมาใช้แล้วก็มีคุณค่าอย่างใดไม่ หรือนำมาใช้แต่ไม่ถูกต้องตามวิธีการที่ควรจะเป็น การใช้นักดับจะเป็นโทษไปเสียอีก ฉะนั้นในการใช้ครูจะต้องคำนึงถึงความจริง

¹⁵รวบรวมจาก Leonard S. Kenworthy, Guide to Social Studies Teaching, (Belmont, California: Wordsworth Publishing Company, Inc., 1962), p. 167

¹⁶โรจัน กุลยากร, "การศึกษาเรื่องการใช้แหล่งวิชาในชุมชนเพื่อประกอบการ สอนสังคมศึกษาในโรงเรียนฝึกหัดครู และวิทยาลัยครูของกรมการฝึกหัดครูในประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร, 2507) (พิมพ์ที่คัด), หน้า 20.

ในข้อนี้ Edward G. Olson ได้เสนอแนะว่า โรงเรียนควรใช้แหล่งความรู้ชุมชน เพื่อให้หลักสูตรและวิธีการสอนสอดคล้องกับความเป็นจริง ทำให้การสอนมีความหมายลึกซึ้ง และช่วยให้เกิดประสบการณ์ทางการเรียนโดยตรง เช่นเดียวกับประสบการณ์แทน ซึ่งนักเรียนได้รับอยู่แล้วในห้องเรียน การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนอาจอาศัยสะพานเชื่อมโยงดังต่อไปนี้

1. เอกสารสิ่งพิมพ์
2. อุปกรณ์โสตทัศนวัสดุ
3. วิทยากร
4. การสัมภาษณ์
5. การศึกษานอกสถานที่
6. การสำรวจชุมชน
7. การศึกษานอกสถานที่ไกลออกไป
8. การตั้งค่ายพักแรม
9. ประสบการณ์จากการฝึกงาน¹⁷

และ Michaelis ได้เสนอความคิดเห็นที่คล้ายคลึงกับ Olson ว่า โรงเรียนจะใช้แหล่งความรู้ชุมชนได้โดยอาศัยสิ่งทั้งหลายดังต่อไปนี้ คือ

1. การศึกษานอกสถานที่
2. การเชิญวิทยากร
3. การศึกษาท้องถิ่น
4. การสัมภาษณ์บุคคลากร
5. โครงการให้บริการ และ

¹⁷Edward G. Olson, School and Community (New Jersey: Prentice Hall Inc., 1945), p. 73.

6. ประสพการณ์ประจำวัน¹⁸

แต่คณะกรรมการเกี่ยวกับแหล่งความรู้ในชุมชนของ The Atlanta High Schools ซึ่งได้รวมพบปะกันเป็นประจำเดือนตลอดปีเพื่อศึกษางานของบุคคลต่าง ๆ ได้สรุปไว้ว่า กิจกรรมที่โรงเรียนจะนำเอาแหล่งความรู้ชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการสอนได้มีอยู่ด้วยกัน 3 วิธี คือ

1. การจัดทัศนศึกษา
2. การเชิญวิทยากรมาพูดให้นักเรียนฟังในห้องเรียน
3. การออกไปสัมภาษณ์วิทยากรในชุมชน¹⁹

จะเห็นได้ว่า ในบรรดาข้อคิดเห็นตลอดจนข้อเสนอแนะของบรรดานักการศึกษาหลายท่านดังกล่าวมาแล้วข้างต้นนั้น กิจกรรมทั้งหมดที่โรงเรียนควรจัดให้แก่ักเรียนเพื่อนำเอาแหล่งความรู้ชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ทางการสอนมีอยู่ 2 ประการที่ได้รับการเน้นหนักมากเป็นพิเศษในความคิดเห็นของทุกคน คือ ทัศนศึกษา และการเชิญวิทยากร

แต่การจัดกิจกรรมทั้งสองประการนี้ก็ยังมีหลักเกณฑ์หรือข้อปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดทั้งสิ้น มิฉะนั้นแล้วจะเป็นการสิ้นเปลืองทั้งเงินทองและเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดทัศนศึกษา เพราะอย่างที่ James High ได้กล่าวไว้ว่า "การไปทัศนศึกษานั้น หากครูไม่ได้ทำไปโดยถูกต้องตามวิธีการแล้ว แทนที่จะให้ประโยชน์ต่อการเรียนการสอนก็จะกลับกลายเป็นแต่เพียงการพักผ่อนจากการเรียนในโรงเรียนเท่านั้น"²⁰ และดูเหมือนว่า

¹⁸John U. Michaelis, Social Studies for Children in A Democracy Recent Trends and Developments, (3rd ed. New Jersey: Prentice Hall, 1963), p. 504.

¹⁹The Atlanta Community High Schools, Go. Lork. Listen. A Community Research Handbook, (Georgia: The Atlanta Public Schools, 1953), p. 4.

²⁰James High, Teaching Secondary School Social Studies, op. cit., p. 173.

วิธีการนำเอาแหล่งความรู้ชุมชนมาใช้ โดยการจัดทัศนศึกษานั้นเป็นสิ่งที่ได้รับความสนใจจากนักเรียนมาก ในทุกวันหยุดราชการบริเวณโบราณวัตถุ โบราณสถานในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจะมีรถทัศนศึกษาของโรงเรียนต่าง ๆ ไปเยี่ยมชมไม่ขาดสาย แต่เป็นที่น่าสงสัยว่าการจัดทัศนศึกษาราวนั้น ๆ ใ้ก่อให้เกิดประโยชน์อย่างใดหรือไม่ เพราะผู้วิจัยเองเคยได้ยินเด็กนักเรียนที่ไปชมบริเวณพระราชวังโบราณพูดกันว่า "ไม่เห็นมีอะไร มีแต่ซากพิง ๆ เท่านั้น" นั้นแสดงให้เห็นถึงระดับความสำเร็จของการใช้แหล่งความรู้ชุมชนของครูที่สอนอย่างเด่นชัด

การจัดทัศนศึกษาอย่างถูกต้องเหมาะสมจะอำนวยความสะดวกได้เป็นอย่างมากในหลายทางดังนี้คือ

1. ช่วยเชื่อมโยงชีวิตในโรงเรียนกับชีวิตภายนอกที่เป็นจริง ห้องเรียนจะให้ประสบการณ์ในด้านการศึกษา แต่ชุมชนจะเป็นห้องปฏิบัติการของการเรียนรู้
2. ช่วยทำให้การสอนแจ่มแจ้งขึ้น เพราะมีพยานหลักฐานที่เด่นชัด
3. ช่วยก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีในหมู่คณะ ระหว่างครูกับนักเรียน และยังช่วยให้เกิดความสัมพันธ์อันดีในชุมชนอีกประการหนึ่งด้วย
4. ช่วยก่อให้เกิดความสนใจในงานและกิจกรรมของโรงเรียน เพราะนักเรียนน้อยคนนักที่ไม่รวมในทัศนศึกษา
5. ช่วยกระตุ้น เร่งเร้า ให้เกิดการแสดงออกทั้งทางวาจาและลายลักษณ์อักษร
6. ช่วยเปิดโอกาสให้ได้พัฒนาความเป็นผู้นำ การริเริ่ม ความรับผิดชอบ การร่วมมือ รวมตลอดจนถึงมารยาท ฯลฯ และยังเป็นการเปิดโอกาสให้ได้พัฒนาการวางแผน การปฏิบัติการตามแผนอีกประการหนึ่งด้วย
7. เปิดโอกาสให้ได้ฝึกฝนการแก้ปัญหา
8. ช่วยให้ได้ฝึกฝนการสังเกตอย่างหลักแหลม ถี่ถ้วน
9. ช่วยให้รู้ถึงแหล่งความรู้ที่แท้จริง
10. ช่วยทำให้วิชาในโรงเรียนสมบูรณ์ขึ้น²¹

²¹The Atlanta Community High Schools, op. cit., 6.

หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง "การจัดนำนักเรียนไปศึกษานอกสถานที่เป็นการปลูกฝังความรักต่อชาติบ้านเมือง และขณะเดียวกันก็เป็นการหาความเพลิดเพลินชนิดที่ไม่เป็นภัยแก่จิตใจเยาวชน เพราะอีกไม่กี่ปีหน้าเยาวชนเหล่านี้จะเป็นส่วนสำคัญของสังคมไทย และมีบทบาทรักษามรดกไทยให้คงอยู่ต่อไป"²²

แต่การจัดทัศนศึกษาที่จะให้ผลดีนานาประการดังกล่าวข้างต้นจำต้องมีลำดับขั้นที่เหมาะสมอันได้แก่

1. การเตรียมแผนงาน ได้แก่ การกำหนดวัน เวลา การขออนุญาตจากบรรดาผู้ที่เกี่ยวข้องควย เช่น อาจารย์ใหญ่ ผู้ปกครอง เจ้าหน้าที่ในแหล่งความรู้ที่จะไปเยี่ยมชม ค่าใช้จ่าย รวมทั้งการปฏิบัติตนของนักเรียน

2. การไปทัศนศึกษาจริง ๆ

3. การใช้ความรู้ที่ได้มาจากการทัศนศึกษานั้น ๆ อันได้แก่การจัดและสนับสนุนวิทยุให้เด็กได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันและกัน ซึ่งครูอาจจะจัดเป็นการอภิปราย การจัดแสดงภาพบนแผนกระดาน การทำรายงาน และรวบรวมภาพต่าง ๆ การเขียนจดหมายขอบคุณเจ้าหน้าที่ผู้ให้ความช่วยเหลือเพิ่มพูนความรู้ในการทัศนศึกษาราวนั้น ๆ²³

สำหรับการเชิญวิทยากรนั้นก็เช่นกัน ครูก็มีข้อที่ควรปฏิบัติตามลำดับขั้นดังนี้

1. การแจ้งให้นักเรียนทราบพอคร่าว ๆ ว่า จะมีวิทยากรมาพูดเมื่อไหร่ ในเรื่องอะไร เพื่อเป็นการเตรียมตัวนักเรียน และเชื่อมโยงความคิดของนักเรียนให้ต่อเนื่องกันกับสิ่งที่วิทยากรจะมาพูด

2. เตรียมและนัดหมายกับวิทยากรล่วงหน้าในเรื่องเกี่ยวกับเวลา หัวข้อที่ต้องการให้เน้น ภูมิหลังของนักเรียน อายุ ชั้น เพศ เพื่อวิทยากรจะได้เตรียมการพูดมาให้เหมาะสมกับผู้ฟัง

²²สยามรัฐรายวัน, (นครหลวงกรุงเทพธนบุรี: 1 ธค. 2514), หน้า 3.

²³รวบรวมจาก Leonard Kenworthy, op. cit., p. 144, The Atlanta Public Schools, op. cit., p. 7 Maurice P. Moffatt, loc. cit.

การเชิญวิทยากรมาบรรยายให้นักเรียนฟังนั้น หากครูได้แนะนำไปโดยเหมาะสม และถูกต้องแล้วจะอำนวยความสะดวกอย่างยิ่งแก่การเรียนการสอนในแง่ที่ว่า

1. ช่วยให้นักเรียนเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ที่ตนเองได้อ่านมายิ่งขึ้น
 2. เปิดโอกาสให้นักเรียนได้รับรายละเอียดความรู้ต่าง ๆ เพิ่มขึ้น
 3. ช่วยให้นักเรียนเข้าใจได้ว่า คำถามต่าง ๆ นั้น นักเรียนอาจจะหาคำตอบได้จากการพบปะ พูดคุยกับคนอื่นมากกว่าการอ่านทุกอย่างจากหนังสือแต่อย่างเดียว
 4. เปิดโอกาสให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ต่าง ๆ หลายอย่าง รวมทั้งได้พัฒนาทักษะทางสังคม และความสามารถทางสังคมอีกด้วย เช่นการแนะนำตัวเอง รวมทั้งแขกที่ประชุม การเขียนจดหมายตอบขอบคุณ มารยาทและทักษะในการฟัง การปฏิบัติตนเป็นแขกและเจ้าบ้านที่ดี
 5. ช่วยให้เกิดความสัมพันธ์อันดีในสังคม²⁴
- จึงสรุปได้ว่า แหล่งความรู้ชุมชนจะเป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนมากน้อยเพียงไรก็ตามแล้วแต่วิธีการใช้ของครูเป็นสำคัญ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการดังต่อไปนี้

1. เพื่อจะสนับสนุนความคิดที่ว่า แหล่งความรู้ชุมชนจะช่วยให้การเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ไทยมีประสิทธิภาพมากขึ้น และช่วยให้ก้าวไปสู่วัตถุประสงค์ของการสอนวิชานี้ได้มากกว่าเดิม อีกทั้งเพื่อจะลดล้างทัศนคติ ความคิดที่ไม่ถูกต้องของครูในเรื่องอุปกรณ์การสอนตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น โดยผู้วิจัยจะทำการเปรียบเทียบผลการเรียนของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 2 ทั้งนี้จะใช้นักเรียนของโรงเรียนในจังหวัด - พระนครศรีอยุธยาเป็นประชากรพวกหนึ่ง และนักเรียนระดับเดียวกันของโรงเรียนในจังหวัดนครหลวงกรุงเทพธนบุรีเป็นประชากรอีกพวกหนึ่ง

002261

²⁴The Atlanta Public Schools, op. cit., 497.

2. เพื่อจะสำรวจข้อเท็จจริงเกี่ยวกับขอบเขต และลักษณะของการใช้แหล่งความรู้ในชุมชนมาประกอบการสอนวิชาประวัติศาสตร์ไทยเท่าที่ครูผู้สอนวิชานี้ได้ใช้อยู่ในปัจจุบัน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ตัวอย่างประชากร เป็นครูที่สอนวิชาประวัติศาสตร์ไทยในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 และนักเรียนในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ของโรงเรียนในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และจังหวัดนครหลวงกรุงเทพมหานคร

2. เนื้อเรื่องของการวิจัยนี้จะเป็นการรวบรวมประเภทและวิธีการใช้แหล่งความรู้ชุมชน รวมทั้งปัญหา อุปสรรคในการใช้แหล่งความรู้ดังกล่าวเพื่อประโยชน์ในทางการสอนประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งจะเป็นการเปรียบเทียบผลการเรียนของนักเรียนในทั้งสองจังหวัด รวมทั้งเสนอแนวความคิดบางประการในการนำเอาแหล่งความรู้ชุมชนมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางการสอน

ประโยชน์ที่จะได้รับการการวิจัย

จากการวิจัยนี้ คาดว่าจะได้รับประโยชน์ดังนี้คือ

1. ผู้วิจัยจะได้ทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับลักษณะและขอบเขตของการใช้แหล่งความรู้ชุมชนเพื่อประกอบการสอนวิชาประวัติศาสตร์ไทย ตลอดจนปัญหา ความคิดเห็นของครูผู้สอนเกี่ยวกับการใช้แหล่งความรู้ชุมชนในการสอนประวัติศาสตร์ไทยในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

2. ครูสอนวิชาประวัติศาสตร์ไทยในระดับนี้จะได้แนวความคิด ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์เพื่อปรับปรุงการสอนของตนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้กำหนดการดำเนินงานและการรวบรวมข้อมูลไว้เป็นลำดับขั้น ดังนี้

1. ศึกษาหลักสูตร แบบเรียนสังคมศึกษา วิชาประวัติศาสตร์ไทย และวารสารงานวิจัย ตลอดจนหนังสือที่เกี่ยวข้องกับการใช้แหล่งความรู้ชุมชนในการสอน
2. สุ่มตัวอย่างโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและนครหลวงกรุงเทพมหานคร โดยวิธี Random Sampling และใช้ตัวอย่างประชากรที่เป็นครูสอนวิชาประวัติศาสตร์ไทย รวมทั้งนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ในโรงเรียนที่ได้สุ่มไว้
3. ดัดแปลงและปรับปรุงแบบสอบถามสำหรับครูจากแบบสอบถามที่มีผู้จัดทำไว้แล้วให้เหมาะสมขึ้น เป็นแบบสอบถามประเภท Check List และสร้างแบบทดสอบสำหรับนักเรียนเป็นแบบ Multiple Choice
4. นำแบบทดสอบที่สร้างไว้ไปทดสอบกับตัวอย่างประชากรที่ได้เลือกไว้สองกลุ่ม กลุ่มละประมาณ 40 คน เพื่อหาสัมประสิทธิ์แห่งความเชื่อถือได้ และเพื่อการปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น
5. ผู้วิจัยส่งแบบทดสอบ แบบสอบถามไปยังโรงเรียนที่ได้สุ่มตัวอย่างไว้ด้วยตนเอง
6. ทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับกลับคืนมา โดยใช้วิธีการทางสถิติแล้วนำเสนอในรูปตาราง

คำจำกัดความ

การใช้ หมายถึง การใช้แหล่งความรู้ที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อการสอนวิชาประวัติศาสตร์ไทย ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ซึ่งมีอยู่ 2 กรณีด้วยกัน คือ

1. การใช้โดยตรง หมายถึงผู้สอนเป็นผู้ดำเนินการใช้โดยตรง เช่น การพานักเรียนออกไปศึกษานอกสถานที่ การขอยืม และการขอวัสดุ เอกสาร การเชิญวิทยากรมาบรรยายให้นักเรียนฟัง เป็นต้น
2. การใช้โดยทางอ้อม หมายถึงการใช้ภายใต้การแนะนำของครูผู้สอน เช่น การให้นักเรียนออกไปค้นหาหาความรู้จากห้องสมุดภายนอก การแนะนำให้นักเรียนไปซักถามผู้ปกครอง หรือผู้ที่นักเรียนรู้จักใกล้ชิดในชุมชน และการแนะนำให้นักเรียนไปร่วมในกิจกรรมของชุมชน เป็นต้น

แหล่งความรู้ชุมชน หรือแหล่งวิชาชุมชน หมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ในชุมชน เป็นสิ่งที่มีค่าทางการศึกษา และอยู่ในขอบเขตที่โรงเรียนสามารถจะใช้ให้เป็นประโยชน์ ได้ เช่น พิพิธภัณฑ์ ป่า แม่น้ำ ตลอดจนถึงตัวบุคคลกาย จะแบ่งออกเป็น 2 ชนิด คือ

1. แหล่งความรู้ชุมชนที่เป็นวัตถุ
 - 1.1 แหล่งความรู้โดยธรรมชาติได้แก่ ทะเล แม่น้ำ
 - 1.2 แหล่งความรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้นได้แก่ โบสถ์ วิหาร
 - 1.3 บุคคลากร
 - 1.4 ขบวนการหรือกรรมวิธีต่าง ๆ ในชุมชน
2. แหล่งความรู้ทางจิตวิทยา ซึ่งได้แก่สิ่งที่เกี่ยวข้องกับความคิด จิตใจ
 - 2.1 สถาบันต่าง ๆ ซึ่งรวมถึงการปฏิบัติ หรือพิธีการ หรือกิจกรรม ที่เกี่ยวกับสถาบันนั้น ๆ เช่น โรงเรียน สถาบันทางครอบครัว
 - 2.2 ขนบธรรมเนียม ประเพณี และความเชื่อถือของชุมชน
 - 2.3 ความคิดเห็นที่เขียนไว้ บันทึกไว้ ซึ่งรวมทั้งวัสดุสิ่งตีพิมพ์ ทั้งหมด และงานทางศิลปะ เช่น ภาพเขียน สถาปัตยกรรม คนตรี วรรณคดี งานทาง คำนวณคดีบางอย่างอาจจะไม่ได้มีการจดบันทึกไว้ แต่ทองบนจกจำค้ายปากเปล่าต่อกันมา เช่น นิทาน นิยายปรัมปรา สุภาษิต บทเพลง โคลงกลอน ฯลฯ²⁵

การสอน หมายถึงการสอนของครูประวัติศาสตร์ไทย ในโรงเรียนมัธยมศึกษา ตอนต้น ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

ประวัติศาสตร์ไทย หมายถึงวิชาประวัติศาสตร์ไทยในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เท่าที่บรรจุอยู่ในหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ และในหนังสือแบบเรียนประวัติศาสตร์ ของกระทรวงศึกษาธิการ สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

²⁵คำพอง บุญช่วย, "การใช้แหล่งวิชาชุมชน," ประชาศึกษา, 19 (4) พฤศจิกายน 2510, หน้า 202-204.